

ВИЩА ШКОЛА

АНИСІМОВА А.О.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК ГОВОРІННЯ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ ПІСЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ В МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Сучасна світова спільнота вступила в епоху інтеграції, завдяки чому значно розширилися масштаби міжкультурної взаємодії, яка неможлива без знання іноземних мов. У цих умовах зростає роль професійної підготовки майбутнього перекладача, який повинен вільно володіти, як мінімум, двома іноземними мовами. У зв'язку із цим висувається вимога до формування мультилінгвальної компетенції студентів-перекладачів мовного факультету педагогічних вищих навчальних закладів, яке досягається за рахунок вивчення двох іноземних мов.

Слід зазначити, що останнім часом у науковій літературі дедалі частіше висвітлюються проблеми формування професійної компетенції майбутніх перекладачів, а також розглядаються питання, пов'язані з визначенням знань і вмінь, необхідних перекладачеві в його професійній діяльності (І.С. Алексеева, В.В. Алімов, Я.Б. Ємельянова, В.Н. Комісаров, Л.К. Латишев, Р.К. Міньяр-Белоручев, О.Г. Оберемко, Е.Р. Поршнева, М.І. Прозорова, Г.А. Самойленко, С.В. Тюленев та ін.).

Аналіз наукової літератури з питань професійної підготовки перекладача свідчить, однак, про те, що проблема формування комунікативної компетенції перекладача в німецькій мові (далі – НМ) як другій іноземній (ІМ2), зокрема граматичних навичок говоріння, залишається мало розробленою. Між тим, спостереження за навчальним процесом наводять на думку, що на рівень розвитку мовленнєвої компетенції в говорінні НМ як ІМ2 у майбутніх перекладачів суттєво впливає недостатня сформованість граматичних навичок. В однієї групи студентів граматичні труднощі уповільнюють темп висловлювання, в іншій – спричиняють припинення висловлювання й неможливість його продовження.

Мета статті – розглянути можливі шляхи підвищення ефективності формування граматичних навичок говоріння НМ як ІМ2 у майбутніх перекладачів.

Шляхом експериментального навчання студентів II курсу (перший рік навчання НМ) факультету перекладачів Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов встановлено, що забезпечення ефективного формування стійких до дії інтерференції граматичних навичок говоріння НМ як ІМ2 у майбутніх перекладачів досягається урахуванням у навчальному процесі психолінгвістичних закономірностей та дидактико-методичних передумов оволодіння ІМ2, а саме:

- наявності штучного субординативного трилінгвізму;
- схожостей та розбіжностей мов, що контактують;
- лінгвістичного досвіду студентів у вивченні першої іноземної мови (ІМ1) та рідної мови (РМ);

- достатньо розвинутих у студентів загальнонавчальних умінь;
- професійно орієнтованої спрямованості навчання [3].

На першочергову увагу заслуговує методично цілеспрямоване урахування природи штучного субординативного трилінгвізму як співіснування трьох мов у мовленнєво-мисленнєвій сфері студента [2, с. 52], (у нашому випадку – НМ, англійської мови (АМ) та української мови (УМ)), в умовах якого відбувається навчання ІМ2. Це означає, що процес оволодіння ІМ2 підтримується психологічно й лінгвістично двома раніше засвоєними мовами. Ця підтримка відбувається за рахунок реалізації студентами свого лінгвістичного досвіду, в якому внаслідок контактування мов мають місце дві закономірності: трансфер та інтерференція (І.С. Алексєєва, В.В. Алімов, А.І. Бейла, Л.Г. Кашкуревич, І.І. Кітроська, Л.Н. Ковиліна, Б.А. Лапідус, В.Ю. Розенцвейг, Е. Хаукен, В.Н. Ярцева та ін.).

З огляду на те, що лінгвістичні факти ІМ2 перебувають у різній залежності з явищами РМ та ІМ1, які кореспондують, навчання повинно будуватись переважно з опорою на ІМ1, оскільки саме вона здійснює найбільший вплив на процес засвоєння ІМ2, і трансфер з якої може слугувати базою для ефективного формування граматичних навичок говоріння (Н.В. Барішніков, І.Л. Бім, І.І. Кітроська, Б.А. Лапідус, А.С. Маркосян, А.В. Щепілова та ін.). Трансфер має бути спеціально організованим і стати предметом усвідомлення студентами. Свідомому оволодінню граматичними навичками говоріння НМ як ІМ2 сприяють міжмовні зіставлення та переклад, які дають змогу виявити спільне та відмінне в мовах, що контактують.

Міжмовні зіставлення мають стати предметом особливої уваги викладача для прогнозування труднощів оволодіння тією чи іншою граматичною структурою з позиції міжмовної інтерференції; для подолання інтерференції й запобігання помилкам, спричиненим нею; для визначення зон імовірного трансферу.

Важливим для ефективного формування стійких до дії інтерференції граматичних навичок говоріння НМ як ІМ2 є усвідомлення необхідності запобігання та подолання інтерферуючого впливу з боку мов, що контактують, яким супроводжується процес навчання граматики. Мінімізація виявів морфологічної й синтаксичної інтерференцій, які особливо виявляються на першому році навчання ІМ2, може досягатись за рахунок аналізу явищ, які призводять до них, врахування морфологічних і синтаксичних розбіжностей у різних мовних системах мов, що контактують, уважного ставлення до випадків інтерференції при перекладі.

Спираючись на ІМ1 як на мову-джерело міжмовного трансферу при навчанні ІМ2 як спеціальності, з нього не варто повністю вилучати РМ, цілеспрямоване врахування впливу якої є необхідним для забезпечення професійної спрямованості навчального процесу з НМ як ІМ2 при підготовці перекладачів уже на першому році навчання ІМ2.

Диференційований підхід до опори на мови, що контактують, зумовлює особливості організації навчального процесу з формування стійких до дії інтерференції граматичних навичок говоріння НМ як ІМ2, які виявляються в такому:

- при ознайомленні з новим граматичним явищем, усвідомленні його значення, форми та функції, виведенні правил утворення, узагальненнях, ознайомленні з правилами утворення та функціонування повинна мати місце опора на ІМ1;
- тренування повинно відбуватись з опорою як на ІМ1, так і на РМ, але питома

вага кожної з них буде різною. Домінує опора на ІМ1, яка має бути наявною в різних видах вправ. Опора на РМ повинна бути обмеженою й мати місце лише у вправах на переклад з РМ на НМ та з НМ на РМ, з АМ на НМ і далі на РМ, які забезпечують професійну спрямованість навчання [1].

При формуванні граматичних навичок говоріння ІМ2 треба спиратися на наявні в студентів загальні навчальні уміння, якими вони оволоділи при вивченні ІМ1 та РМ і які можуть бути перенесені ними на оволодіння ІМ2. До таких умінь ми зараховуємо:

- володіння технологією виконання найбільш поширених видів вправ;
- уміння працювати з довідковою літературою та словниками;
- уміння виробляти власну стратегію з оволодіння ІМ, робити граматичні висновки й узагальнення.

З метою успішної організації процесу формування граматичних навичок говоріння треба будувати його на основі особистісно орієнтованого, комунікативно-когнітивного та контрастивного підходів, у межах яких мають реалізуватися такі дидактичні й методичні принципи: принцип свідомості, принцип систематичності та послідовності, принцип наочності, принцип професійної спрямованості навчання, принцип комунікативно-когнітивної спрямованості навчання, принцип функціональності й контрастивний принцип.

З урахуванням названих підходів та принципів мають добиратися й укладатися навчальні матеріали для формування стійких до дії інтерференції граматичних навичок говоріння НМ як ІМ2 у майбутніх перекладачів. Дидактико-методичні передумови зумовлюють також особливості організації навчального процесу, на основі яких має відбуватись формування стійких до дії інтерференції граматичних навичок говоріння НМ як ІМ2. Так, на орієнтовно-підготовчому етапі [4] формування граматичних навичок, відповідно до принципів свідомості, наочності, комунікативно-когнітивної спрямованості навчання та контрастивного принципу, такими особливостями є: використання індуктивного методу для ознайомлення з новим граматичним явищем; використання міжмовних зіставлень для усвідомлення граматичного явища в єдності значення, форми та комунікативної функції порівняно з відповідним в ІМ1; виявлення спільного та відмінного в граматичних явищах в ІМ1 та ІМ2 як основи для трансферу та запобігання інтерференції з боку ІМ1; формулювання правил самими студентами з опорою на порівняльний аналіз граматичних явищ в ІМ1 та в ІМ2; первинне тренування у вживанні нового граматичного явища на рівні речення у вправах на міжмовні зіставлення.

Реалізація названих особливостей має здійснюватися таким чином: викладач організовує ознайомлення студентів з новим граматичним явищем у мовленнєвих зразках або в тексті. При цьому викладач мотивує студентів до самостійного пошуку нових граматичних явищ, осмислення їх значення через контекст, визначення форми та комунікативної функції (за принципом функціональності).

Засобом семантизації граматичних явищ та контролю за їх розумінням на цьому етапі може виступати переклад на РМ. Пред'явлення граматичного матеріалу повинно забезпечити оптимальні умови для адекватного диференціювання його від відповідного матеріалу в ІМ1. Отже, формулюванню правил утворення граматичного явища в ІМ2 має передувати цілеспрямована робота над його порівнянням з аналогічним граматичним явищем в ІМ1, яка передбачає відповіді

студентів на питання викладача щодо наявності або відсутності аналогічної структури в ІМ1 (евристична бесіда), особливостей її утворення та вживання. Використання порівняльно-зіставного аналізу граматичних явищ мов, що контактують, (НМ та АМ) дає змогу виявити спільне та відмінне, що сприяє зменшенню виявів інтерференції та посиленню трансферу. Зіставний аналіз граматичних явищ має завершуватися самостійними висновками студентів, які узагальнює та коригує викладач.

Для вправління студентів на першому етапі формування граматичної навички мають використовуватися вправи на міжмовні зіставлення з ІМ1, у яких відбувається подальше осмислення граматичного явища, його запам'ятовування на основі аналітико-синтетичної діяльності.

Особливості другого етапу формування граматичної навички (стереотипно-ситуативного), змістом якого є вироблення автоматизму вживання граматичного явища, полягають у скерованості вправління на свідоме подолання інтерферуючого впливу з боку ІМ1 та на майбутню професію перекладача (за принципом професійно орієнтованої спрямованості навчального процесу). З огляду на зазначені особливості на цьому етапі доцільним є використання мовних вправ на переклад, переклад з елементами аналізу та комбінованих вправ, структурним компонентом яких є переклад з ІМ1 (АМ) на ІМ2 (НМ); з РМ (УМ) на ІМ2 (НМ); з ІМ2 (НМ) на РМ (УМ); з ІМ1 (АМ) на ІМ2 (НМ) та РМ (УМ).

Виконання вправ на переклад з елементами аналізу вимагає від студента не тільки перекладу речень або текстів (діалогів або монологів) з однієї мови на іншу (інші), а й визначення спільного та відмінного у функціонуванні граматичних явищ, що вивчаються, з відповідними в ІМ1 та РМ, визначення можливих випадків виникнення інтерференції.

Важливим є дотримання певної послідовності (відповідно до принципу систематичності та послідовності) у виконанні вправ на переклад: першими виконуються вправи на переклад, у яких задіяні ІМ1 та ІМ2, далі – РМ та ІМ2 і насамкінець – тримовні вправи, у яких задіяні всі мови, що контактують. Така послідовність у виконанні вправ зумовлена психологічними закономірностями співіснування мов, що контактують, у лінгвістичному досвіді студента й дає змогу цілеспрямовано протидіяти виявам інтерференції й водночас формувати в майбутніх перекладачів навички переключення з одного мовного коду на інший.

Виконання вправ на переклад передбачає різні режими роботи: індивідуальний, парний, груповий. При перевірці виконання вправ на переклад студенти слухають переклади своїх одногрупників і можуть запропонувати свій варіант. Після цього необхідні обов'язкове обговорення запропонованих варіантів перекладу й обирання найкращого з них.

На другому етапі формування граматичних навичок мовні вправи на переклад та на переклад з елементами аналізу треба комбінувати з умовно-комунікативними вправами, що передбачають вживання нового граматичного явища в однотипних ситуаціях, у яких студенти можуть виконувати роль перекладача.

На третьому етапі формування граматичних навичок (варіативно-ситуативному) студенти виконують комунікативні вправи, які моделюють реальні ситуації усного спілкування в діалогічній та монологічній формах і забезпечують вихід граматичного явища в мовлення. Включення граматичного яви-

ща в мовленні закладено в цих вправах імпліцитно в комунікативному завданні, у пред'явленні комунікативної ситуації, тобто "граматичні" стимули тут не залучаються, хоча цілком зрозуміло, з якою метою студент отримує це завдання.

Одним із видів комунікативних вправ на цьому етапі є ділова гра, яка дає змогу звернутися до майбутньої професії студентів, моделювати наближені до реальних умови професійної діяльності та саму цю діяльність.

Організація ділової гри повинна відбуватись відповідно до основних принципів її розробки та проведення засобами ІМ, а саме: принципу імітаційного моделювання професійної діяльності, принципу діалогічного спілкування, принципу проблемності та двоплановості ігрової навчальної діяльності. Проблемний характер ділової гри активізує розумові та емоційні зусилля студентів, які стимулюють вільне використання мови. При цьому студенти здійснюють самоконтроль, рефлексію та самокоригування щодо правильності граматичного оформлення висловлювань. Саме на цьому етапі в процесі спостереження за комунікативною діяльністю викладач отримує інформацію про рівень сформованості граматичних навичок говоріння в студентів. На третьому етапі формування граматичних навичок викладач повинен комбінувати різні форми навчальної діяльності студентів: фронтальні, індивідуальні, парні, групові.

Висновки. Ефективність формування граматичних навичок говоріння НМ після АМ у студентів-перекладачів першого року навчання ІМ2 залежить від урахування в навчальному процесі психолінгвістичних особливостей оволодіння ІМ2 та побудови навчання ІМ2 на основі специфічних дидактико-методичних принципів. Подоланню інтерферуючого впливу з боку мов, що контактують та посиленню трансферу має сприяти використання міжмовних зіставлень та різних видів перекладу. Спеціального дослідження потребує розвиток граматичної компетенції студентів в інших видах мовленнєвої діяльності впродовж усієї професійної підготовки.

Література

1. Анісімова А.О. Підсистема вправ для формування граматичних навичок говоріння німецькою мовою як другою іноземною у майбутніх перекладачів / А.О. Анісімова // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник праць / [за заг. ред. проф. В.І. Сипченка]. – Слов'янськ : Видавничий центр СДПУ, 2009. – Вип. 46. – С. 3–9.
2. Барышников Н.В. Методика обучения второму иностранному языку в школе / Н.В. Барышников. – М. : Просвещение, 2003. – 159 с.
3. Зеня А.О. Експериментальна перевірка комплексу вправ для формування граматичних навичок говоріння німецькою мовою після англійської у майбутніх перекладачів / А.О. Зеня // Вісник КНЛУ. Серія : Педагогіка та психологія. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2008. – Вип. 14. – С. 85–95.
4. Шатилов С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе : учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов по спец. № 2103 "Иностр. яз." / С.Ф. Шатилов. – 2-е изд., дораб. – М. : Просвещение, 1986. – 223 с.

ВИНДЮК А.В.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СИТУАЦИОННЫХ ЗАДАНИЙ В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ ГОСТИНИЧНО-КУРОРТНОГО ДЕЛА

Внедрение идей гуманизации и демократизации в практику управления гостиничным предприятием требует нового подхода к проблеме формирования у студентов навыков профессионального общения. Важность этого аспекта деятельности подтверждает анализ практики современного управления гостиничными предприятиями.